

میراث نامه

قتل عام نوروزی شمشادهای ۵۰ساله در دهدشت

■ CHN. یک روز مانده به سیزدهم فروردین روزی که عنوان آشتی با طبیعت را بر خود دارد، کارگران شهرداری شهر دهدشت در استان کهگیلویه و بویراحمد شمشادهای میدان مرکزی شهر که قدمتی هم‌پای بافت جدید شهر دارند و حصاری به طول حدود ۷۰۰ متر را تشکیل می‌دهند، به دلایلی نامعلوم از ریشه بریده و از شهر بیرون بردند.

دهدشت یکی از شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد است. این شهر در قسمت گرمسیری استان واقع شده و تابستان‌هایی گرم و زمستان‌هایی سرد دارد. قدمت بافت تاریخی دهدشت معروف به «شهر قدیم دهدشت» (بلاد شاپور) به‌دوران ساسانی می‌رسد. این شهر مرکز شهرستان کهگیلویه است و بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ کمی بیشتر از ۵۰ هزار نفر جمعیت دارد.

قسمت جدید شهر حدود ۵۰سال پیش بنانهاده شده است. آن‌طور که مقامات این شهر می‌گویند نقشه اولیه‌ای که دهدشت بر اساس آن طرح‌ریزی شد برگرفته از نقشه یکی از شهرهای کشور آلمان است و بر اساس تعاریف معماری شهری، دهدشت شهری مرکزگراست، همه خیابان‌های آن به میدان و پارکی بزرگ در مرکز شهر ختم می‌شوند و بافت کل شهر بر گرد این میدان شکل گرفته است. از همین‌رو میدان مرکزی و بزرگ شهر نقش‌ی اساسی در این شهر دارد.

بخش اصلی بازار گرداگرد همین میدان که محیط آن حدود ۷۰۰ متر است شکل گرفته و همه شهروندان در هر شبانه‌روز گذرشان به این میدان و پارک آن می‌افتد؛ از سبویی دیگر این میدان بزرگ و وسیع به عنوان پارک اصلی شهر هم مورد استفاده قرار می‌گیرد. بسیاری از خانواده‌ها در فصل بهار و تابستان شب‌های خود را در این پارک می‌گذرانند. بخش زیادی از جذابیت این پارک درختان و شمشادهای اطراف آن است که به طول ۵۰ سال گذشته مانند حصاری سبز و پیوسته آن را تدبیر گرفته بود و بر زیبایی آن افزوده بود.

با این حال اما شهرداری این شهر در اقدامی تعجب‌برانگیز و بی‌سابقه در روز دوازدهم فروردین و یک روز مانده به روز آشتی مردم با طبیعت، همه شمشادهای دودآور میدان و پارک مرکزی شهر را بریده و ریشه آنها را از خاک بیرون کشیده‌اند. یکی از کارمندان شهرداری دهدشت که در این روز ی‌ر کار کارگران برای قطع شمشادها

نظارت می‌کند در پاسخ به پرسشی درباره دلایل این کار تنها به یک جمله اکتفا می‌کند: «بر اساس دستور ما این شمشادها را به دلایل اجتماعی قطع می‌کنیم.» با این حال اما معلوم نیست منظور از دلایل اجتماعی برای بریدن این شمشادها چیست. قطع این شمشادها اعتراضات شهروندان زیادی را نیز در پی داشته است. این البته اولین باری نیست که شهرداری این شهر اقدام به قطع کامل درختان در این شهر می‌کند در سال‌های ابتدایی دهه ۸۰ نیز همه درخت‌های بید (کالیپتوس) بزرگ خیابان‌های اصلی شهر را که به نوعی به نمادهای شهر بدل شده بود به صورت کامل قطع کرد. گفته می‌شود پس از این کار تنه‌های این درختان غول‌پیکر به‌لنج‌سازان دری‌های ساحلی خلیج‌فارس به قیمت‌های بالا فروخته شد.

علاوه بر این در همان سال‌ها نیز حدود ۲۰۰ اصله درخت بیمارستان امام خمینی این شهر نیز به دلایل اجتماعی قطع شد، که آن اقدام نیز واکنش و اعتراض دوستداران محیط زیست و فضای سبز را در پی داشت. ماجرای قطع درختان و شمشادهای شهر دهدشت در حالی صورت می‌گیرد که این شهر به دلیل اقلیم گرم در فصل تابستان به فضای سبز و وجود درخت در فضاهای شهری به شدت نیازمند است، اما با این حال شهرداری دهدشت در ازای قطع این درختان تاکنون اقدام خاصی برای افزایش سرانه فضای سبز شهر انجام نداده است.

در همین رابطه جلال مطهری شهروند دهدشتی و یکی از فعالان اجتماعی این شهر خبر داد: «علاوه بر لنج‌سازان نمایندگان برخی کارخانه‌های کاغذسازی هم مشتری درخت‌ها و شمشادهای خیابان‌های شهر دهدشت هستند و در طول هر سال دو بار برای خرید تنه درخت‌های قطع‌شده به این شهر سفر می‌کنند»

بر اساس گفته‌های مطهری قطع درختان برای فروش به خریداران چوب تنها به درختان خیابان‌ها و پیاده‌روهای شهر خلاصه نشد بلکه درختان رود دره‌های نزدیک شهر از جمله دره شور، دره برج بهمنی و دره لیرتلخک که در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ برای جلوگیری از فرسایش خاک و بروز سیلاب‌ها کاشته شده بودند با مجوز منابع طبیعی برای فروش به کارخانه‌اران لنج‌سازی و کاغذسازی به صورت کامل قطع شده‌اند. بیشتر این درختان در آن سال‌ها توسط دانش‌آموزان و در قالب طرح‌های درختکاری کاشته شده بود.

ضرورت درک و توجه خاص به وظایف، قوانین و مقررات میراث فرهنگی

دادستان‌ها به عنوان مدعی‌العموم به کمک آثار تاریخی بیایند

مجدالدین رحیمی*

با نگاهی به اهمیت حوزه میراث فرهنگی پیشنهاد می‌شود دادستان‌ها در کل کشور ب‌ا بهره‌گیری از کارشناسان دارای تخصص و متعهد ضمن رصد دقیق اوضاع و احوال مسایل حوزه میراث فرهنگی با برخورد قاطع و عاجل خود به عنوان مدعی‌العموم موجبات تحقق حفاظت بهینه از یادگاران تاریخی را فراهم کنند.
عدم توجه به موقع به حفاظت از یادگاران تاریخی ضمن وارد شدن آسیب به آنها هزینه‌های گزافی را بر دوش دولت خواهد گذاشت تا یک اثر تاریخی را از وضعیت بحرانی نجات دهد. به منظور جلوگیری از بحرانی شدن وضعیت یادگاران تاریخی توجه به امر حفاظت اصولی مستمر لازم و ضروری است. شاید اهمیت این موضوع را بسیاری از کارشناسان حوزه میراث فرهنگی که در حال خدمت در این حوزه باشند درک کنند اما به دلیل عدم درک برخی مسوولان این موضوع مورد توجه قرار نمی‌گیرد. با توجه به تداوم روند بی‌توجهی‌ها به امر حفاظت پیشگیران در حوزه میراث فرهنگی با نگاهی به وقایع و پیامدهایی که در اثر بی‌توجهی برخی ارگان‌ها و متولیان دولتی و بخش خصوصی به قوانین و مقررات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور مشاهده می‌شود زمان آن رسیده است که قوه قضاییه با مسوولان غیرمتخصص و ناکارآمد این حوزه برخورد قاطع و عبرت‌آموزی داشته باشد.

مطابق با ماده ۵۵۸ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی «هر کس به تمام یا قسمتی از ابنیه، اماکن، محوطه‌ها و مجموعه‌های فرهنگی تاریخی یا مذهبی که در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است، یا تزیینات، ملحقات، تالیسمانات، اشیا و لوازم و خطوط و نقوش منصوب یا موجود در اماکن مذکور، که مستقلاً نیز واجد حیثیت فرهنگی تاریخی یا مذهبی باشد، خرابی وارد آورد علاوه بر جبران خسارات وارده به حبس از یک الی ۱۰ سال محکوم می‌شود.»

در ماده ۵۶۸ همین قانون نیز آمده است: اگر مدیران و مسوولان نیز به نوعی موجبات این عمل را ایجاد کنند مطابق با ماده ۵۵۸ با آنها برخورد می‌شود.
هنجارهای عمومی تاحد مطلوبی می‌تواند حفاظت از میراث فرهنگی را میسر کند. در کشور ما قوانین و مقرراتی درخصوص مسایل مختلف حوزه میراث فرهنگی وجود دارد. به طور کلی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری یکسری وظایف و مسوولیت‌ها را بر عهده دارد که تحقق این رسالت‌ها بسیار حساس و بدون حمایت آحاد مردم امکان‌پذیر نیست.

فرهنگ‌سازی عمومی و اطلاع‌رسانی نکات مهم به عموم مردم از طریق مختلف علی‌الخصوص رسانه ملی امری ضروری است. تذکر و ابلاغ مکرر مجموعه قوانین و مقررات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به ارگان‌های مختلف تاکنون نتوانسته است از بروز رفتارهای متعارض جلوگیری کند.

قانون به صراحت در ماده دو اساسنامه پژوهشگاه اعلام داشته است که «هدف از تشکیل پژوهشگاه میراث فرهنگی انجام پژوهش به منظور حفظ و احیا و حل مسایل و مشکلات و تنگنای‌های میراث فرهنگی کشور است»، رسالت این بخش چگونه انجام می‌پذیرد و تاکنون چه عملکردی داشته‌اند؟ بسیاری از آثار ثبت‌شده در فهرست میراث ملی به دلیل بی‌توجهی و عدم پژوهش مطلوب و کاربردی در راستای حفاظت پیشگیرانه دچار آسیب جبران‌ناپذیر شده‌اند.

پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور می‌تواند به عنوان

یک بازوی مقتدر و توانمند در راستای رسالت خویش اقدامات ارزند‌ای را انجام دهد. متأسفانه جایگاه و اهمیت این بخش از سازمان میراث فرهنگی تاکنون مورد توجه قرار نگرفته است.

خروجی و نتایج حاصل از فعالیت‌های این تشکیلات بسیار ناچیز و غیرقابل باور است. این ضعف را نباید به توانمندی یا ناتوانی کارشناسان شاغل در این حوزه نسبت داد. با نگاهی به گستره و دامنه بخش‌های مختلف هر یک از پژوهشکده‌ها و رسالت سنگین این امور باید

شاهد حضور پرشور کارشناسان و متخصصان متعدد در این بخش‌ها باشیم. پویایی پژوهشکده‌ها علاوه بر وجود اعتبارات مالی به اعتبار کلی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری یکسری رسالت‌ها و مسوولیت‌ها را بر عهده دارد که تحقق این رسالت‌ها بسیار حساس و بدون حمایت آحاد مردم امکان‌پذیر نیست.
فرهنگ‌سازی عمومی و اطلاع‌رسانی نکات مهم به عموم مردم از طریق مختلف علی‌الخصوص رسانه ملی امری ضروری است. تذکر و ابلاغ مکرر مجموعه قوانین و مقررات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به ارگان‌های مختلف تاکنون نتوانسته است از بروز رفتارهای متعارض جلوگیری کند.

قانون به صراحت در ماده دو اساسنامه پژوهشگاه اعلام داشته است که «هدف از تشکیل پژوهشگاه میراث فرهنگی انجام پژوهش به منظور حفظ و احیا و حل مسایل و مشکلات و تنگنای‌های میراث فرهنگی کشور است»، رسالت این بخش چگونه انجام می‌پذیرد و تاکنون چه عملکردی داشته‌اند؟ بسیاری از آثار ثبت‌شده در فهرست میراث ملی به دلیل بی‌توجهی و عدم پژوهش مطلوب و کاربردی در راستای حفاظت پیشگیرانه دچار آسیب جبران‌ناپذیر شده‌اند.

پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور می‌تواند به عنوان

میراث

ضرورت درک و توجه خاص به وظایف، قوانین و مقررات میراث فرهنگی

دادستان‌ها به عنوان مدعی‌العموم به کمک آثار تاریخی بیایند

مجدالدین رحیمی*

میراث

نمی‌توان به همین سادگی به دست نابودی سپرد. فرهنگ و باورهای منطقه‌ای را نمی‌توان با بی‌مبالاتی مورد بی‌توجهی قرار داد و به فراموشی سپرد. بافت‌های تاریخی یک معضل نیستند بلکه سند هویت و فرهنگ هر شهر هستند، نباید با آنها چنین رفتار شود. صنایع دستی و هنرهای سنتی نمونه‌های عینی ذوق و هنر ایرانی‌اند که باید به جهان‌بان معرفی و عرضه شوند نه در این جایگاه آنها را تضعیف و تحقیر کنیم و به فراموشی بسپاریم.

جاذبه‌های گردشگری ایران منحصربه‌فرد و بسیار ارزشمندتر از آن است که به این حد مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. جذب گردشگر و رونق گردشگری نیازمند استراتژی مطلوب و مبتنی بر واقع‌نگری و تحلیل‌های تخصصی کارشناسان حوزه خود است، نه اینکه با انتصابات غیرتخصصی توقع رونق گردشگری را داشته باشیم. جاذبه‌های تاریخی و گردشگری به طور اصولی مورد توجه و بازدید آحاد مردم قرار می‌گیرد و مردم با مشاهده میزان بی‌توجهی در این حوزه بالاخره اعتراض می‌کنند

این بی‌توجهی‌ها موجب بروز حرکت‌های اعتراضی در جامعه خواهد شد، که در جای خود پیامدهای بسیار خطرناکی را به بار خواهد آورد. مشکل امروز حوزه میراث فرهنگی کمبود اعتبار نیست بلکه عدم بهره‌گیری از متخصصان است. یک متخصص می‌تواند مسایل و نیازهای حوزه خود را به طور اصولی درک و یک بودجه تخصصی را به طور مطلوب تدوین و مطالبه کند و در صورت هرگونه پرسش در مورد میزان بودجه پاسخگو باشد. بی‌گمان پژوهش‌های محض و کاربردی مرتبط با حفاظت و مرمت یادگاران تاریخی را نمی‌توان جدای از واقعیت‌های اجرایی دانست، به این معنا که تعریف و انجام این پروژه‌ها بدون در نظر گرفتن مشکلات، اولویت‌ها و ضرورت‌های مطرح، مفید و موفق نخواهد بود.

«کارشناس ارشد مرمت و احیای بافت‌ها و آثار تاریخی

گزارش خبری

حجره‌هایی که

به راه ابریشم مدیونند

■ مهر: استان مرکزی با وجود پیشرفت قابل توجه در ابنیه تجاری طی سالیان اخیر، همچنان وابسته به بازارهای سنتی و قدیمی خود است؛ بازارهایی که قدمت ۲۰۰ساله داشته و در مسیر راه ابریشم توسعه و رونق یافته‌اند. استان مرکزی در قلب ایران‌زمین قرار دارد و آرامشی که در منطقه مرکزی ایران بوده است منجر به ساخت بازارهای متعدد برای چرخش اقتصاد شده است. در استان مرکزی چند بازار معروف وجود دارد که همچنان شلوغ است و تحرک مردم در این بازارها برای خرید و تماشای معماران آن به وضوح مشاهده می‌شود که از آن جمله می‌توان به بازار اراک، ساوه، محلات، آشتیان و نراق اشاره کرد.

بازار اراک با به قول اراکی‌ها، بازار سرپوشیده این شهر، به عنوان آخرین اثر معماری ایرانی و اسلامی است که در اراک ساخته شده است و همچنان از محل‌های تجاری پررونق شهر است. پس از ساخت بازار اراک با معماری ایرانی اسلامی بنایی در ایران ساخته نشده و این بازار به این دلیل نام آخرین اثر معماری ایرانی اسلامی را به خود گرفته است. این بازار دارای ستون‌ها و سرستون‌های بلندی است و روایت‌های عجیب و مختلفی در مورد ساخت آن مطرح است. طول دیوارهای بازار اراک به حدود هفت متر می‌رسد و شامل انواع واحدهای تجاری متعدد است و با ورود به بازار می‌توان انواع مایحتاج از اجناس لوکس و زیورآلات گرفته تا سوغاتی‌های استان و لباس را تهیه کرد. بازار اراک، مجموعه دیدنی است که در ۲۰۰ سال گذشته و در سال ۱۲۲۸ هجری قمری در زمان پادشاهی فتحعلی شاه قاجار در بافت مرکزی سلطان‌آباد عراق عجم (اراک) توسط یوسف خان گرجی بنا شد. این بنای بارزش از تاریخی، تلفیقی از معماری مدرن و سنتی ایران دارد که در چهار جهت شمال به جنوب و شرق به غرب احداث شده است.

از شمال به جنوب ۷۵۰ متر و از شرق به غرب ۲۰۰ متر است. این جهت‌ها در محلی به نام چهار سوق در هم تاقی می‌شود. بازار اراک گذرها و سراهای متعددی دارد که با سقف‌های کنبیدی‌شکل ساخته شده و در دادن نقش و نگار به داخل گنبد‌ها چنان مهارت و زیبایی‌ای به کار گرفته شده که چشم هر بیننده‌ای را به خود خیره می‌کند. گنبد چهارسوق بازار بلندترین بخش بازار است که در مرکز آن قرار دارد، در مرکز این گنبد آبخوری و در اطراف آن حجره‌های مختلف صنایع دستی به چشم می‌خورد که می‌تواند سوغاتی برای مسافران باشد. سراهای بازار به فاصله ۱۰هستری از هم ساخته شده است. تسرای اراکی‌کاشی، گلشن و نوزری از جمله سراهای زیبای این بازار است که همچنان ساختار اولیه خود را حفظ کرده است. در جنب بازار اراک، مسجد و مدرسه سپهبداری قرار دارد که اکنون با نام حوزه علمیه اسم خمینی فعال است و دارای زیبایی‌های معماری منحصربه‌فرداست.

بازار اراک در سال ۱۳۵۵ به شماره ۱۲۸۵ به ثبت آثار ملی کشور رسیده و از آثار تاریخی و گردشگری استان مرکزی است و کمتر مسافری است که به اراک بیاید و مساعاتی متمادی را در بازار اراک سپری نکند. بازار ساوه از دیگر بازارهای دیدنی استان مرکزی است که شامل مسجد سرخ، موزه چهارسوق، مسجد حضرت معصومه، آب انبار، کتیبه، آرامگاه سید یحیی و امامزاده سیدابورضا است و در خیابان انقلاب ساوه قرار دارد. این بازار دارای ۱۲ گنز را راسته است و معماری آن به شیوه آجری است و در بنای آن از چوب، گچ و آهک استفاده شده است. این بازار در سال ۱۳۷۸ به شماره ۲۵۲۶ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است. بازار نراق از دیگر بازارهای دیدنی استان مرکزی است که قدمت زیبایی خود را حفظ کرده است و حضور در آن حس دلنشینی را به انسان منتقل می‌کند. این بازار که در روزگاران گذشته یکی از مسیرهای اصلی راه ابریشم بوده است اکنون در مرکز شهر تاریخی نراق جنب خیابان امام خمینی این شهر و در شهرستان دیلجان قرار دارد. بازار نراق در گذشته به بازار شمس‌السلطنه معروف بوده و طول آن به ۲۰۰ متر می‌رسد. این بازار با توجه به مرکزیت خود در مسیر شهرهای اصفهان، کاشان، نطنز، دیلجان و اراک قرار داشته و دارای رونق تجاری بوده است. درهای چوبی این بازار نشان از تاریخ گذشته است و در ساخت آن از آجر، گچ، آهک و سنگ استفاده شده و بخش قابل توجهی از تزیینات آن دست‌نخورده باقی مانده است. بازار نراق دارای سقف کنبیدی و اشکال هندسی است که با مهارت معماران و مهندسان گذشته این سرزمین طراحی و ساخته شده است. این اثر تاریخی و دیدنی استان مرکزی در سال ۱۳۶۲ به شماره ۱۶۴۵ به ثبت ملی رسیده است. یکی از مکان‌های دیدنی آشتیان، بازار این شهر است که اکنون همه نوع معامله و خرید و فروش در آن انجام می‌شود و به نوعی نبض اقتصادی این حطه عالم و نخبه‌پرور است. تاریخ این شهرستان به قبل از ظهور اسلام می‌رسد و تا قرن هشتم هجری این منطقه جزئی از ایالات جبال بوده که عراق عجم نامیده می‌شده است. شکل و شمایل این بازار ساده است و البته در گنرهای آن آثار تاریخی مهمی وجود دارد که از آن میان می‌توان به منزل میرزاآلله‌الله متین‌دفتری خود اشاره کرد که امروزه با عنوان موزه به حیات تاریخی خود ادامه می‌دهد و نشانگر استفاده مناسب و کارکرد نوین از یک بنای قدیمی است. منزل متین‌دفتری در بازار آشتیان واقع شده و با طی کردن دالانی سرپوشیده و سنگفرش شده می‌توان به حیاط منزل رسید. در میان حیاط، حوض و مخزن آب‌انباری که روزی از قنات شهر پر می‌شده، نشان از شکوه و عظمت آشتیان قدیم دارد. آرایه‌های معماری و تزیینات شامل گچ‌بری‌های زیبا با موضوعات گل و گیاه در سقف و دیوار اتاق‌ها و نقوش روی چوب سقف، اینما و آجرکاری‌های عمارت است.